

В статье отражён научный анализ развития социально-педагогических компетенций будущих учителей, взаимосвязь между акмеограммой и профессиональной компетенцией.

The article reflects the scientific analysis of the development of socio-pedagogical competencies in future teachers, the relationship between professional acme and professional competence.

УДК 378

**КРЕДИТ-МОДУЛЬ ТИЗИМИДА ТАҲСИЛ ОЛАЁТГАН ТЕХНИКАВИЙ ЙЎНАЛИШ ТАЛАБАЛАРИ
УЧУН ФАН ДАСТУРИНИ ЯРАТИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ**

Ш.М.Мухаммедов – мустақил тадқиқотчи

*Бухоро давлат университети ҳузуридаги педагог кадрларни қайта тайёрлаш
ва уларнинг малакасини ошириш минтақавий маркази*

Таянч сўзлар: кредит-модуль, таълим тизими, таълим стандартлари, фан дастурлари, машғулот соатлари, мустақил таълим, кредитлар сони, масофавий таълим, таълим платформаси.

Ключевые слова: кредит-модуль, система образования, образовательные стандарты, программы дисциплин, объём обучения, самостоятельное обучение, количество кредитов, дистанционное обучение, платформа обучения.

Key words: Credit module, education system, educational standards, discipline programs, study volume, self-study, number of credits, distance learning, training platform.

Кириш. Ўзбекистон Республикасида таълим тизимини жаҳон андозаларига мос ривожлантириш, замон ва дунё талабларига жавоб берадиган мутахассисларни тайёрлаш ҳозирги даврнинг энг долзарб вазифаларидан биридир. Шунинг билан ҳолда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги ПФ- 5847-сон фармони билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида” ги Фармонида белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 31 декабрдаги “Олий таълим муассасаларида таълим жараёнини ташкил этиш билан боғлиқ тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 824-сонли қарори қабул қилинди. Ушбу қарорда 2020-2021 ўқув йилидан бошлаб Республика олий таълим муассасаларида ўқув жараёнини босқичма-босқич кредит-модуль тизимига ўтказиш тартиби жорий қилиниши кўрсатилган. Шу билан бирга ОТМ ларида кредит-модульга ўтиш тўғрисидаги низом ҳам тасдиқланган. Қарорда кредит-модуль тизимига доир ҳужжатларни ишлаб чиқиш вазифаси ҳам қўйилган. Низом 9 боб 46 моддадан иборатдир. Қарорнинг биринчи иловасида ОТМ ларида ўқув жараёнига кредит-модуль тизимига босқичма-босқич жорий этиш схемаси келтирилган [2]. Шу схемага асосан 1-босқичда ОТМ янги ўқув йили бошлангунча ўқув режиси ва фан дастурларини жаҳон стандартларига мослаштириш, ҳар бир фанга кредитларни тақсимлаш, фанлар каталогини шакллантириш ва эълон қилиш вазифаси қўйилган. Шунга асосан бизлар қуйида технология фани ўқитувчиларини тайёрлашда ўқитиладиган “Материалшунослик” фанини дастурини кредит-модуль тизимида тайёрлаш схемаси тўғрисида тўхталамиз.

Асосий қисм. Кредит-модуль тизимида ўқув режадаги ҳар бир фани ўқитишга ҳозирланаётган ўқитувчи даставвал ўзининг фан дастурига эга бўлиши тавсия этилади. Фан дастури бу фanning “йўл харитаси” бўлиб, у талабага фан ҳақидаги асосий маълумотларни беради. Фан дастури шакли ва таркиби турлича бўлиши мумкин лекин у энг камида қуйидаги бўлимларни қамраб олиши керак: фanning тавсифи, фanning мақсади, мавзулар рўйхати, таълим технологиялари, баҳолаш мезонлари, адабиётлар. Фан дастурида фanning нима ҳақида эканлиги, мақсадлари, семестр давомида ўтиладиган мавзулар рўйхати, фойдаланиладиган материаллар, адабиётлар рўйхати, баҳолаш услуби ва мезонларни қамраб олинган. Бундан ташқари унда, ўқитувчининг контакт маълумотлари, ўқитувчи билан ҳафталик консултация вақти, академик

мулоқот ҳолатлари ҳам бўлиши мумкин. ECTS кредит – модуль тизими асосида яратилган материалшунослик фани дастурига қуйидагини мисол қилиб келтиришимиз мумкин [4].

Университетлар ва педагогика институтларида 5112100-технологик таълим йўналишида ўрта умумтаълим мактабларининг технология фани ўқитувчилари тайёрланади. Бу йўналишнинг 2020 йил 18 августда тасдиқланган ўқув режасига асосан талабалар бакалавр даражасини олиш учун 3 йил таҳсил оладилар. Шу талабалар 1 курс 1-семестрида ўқув режасидаги 2.06.блокда “Материалшунослик” фанини ўзлаштирадилар. Фанга 180 соат ажратилган. Бунинг 90 соати аудитория соатлари 90 соати мустақил таълимга тўғри келади. Аудитория соатлари 40 соат маъруза, 30 соат амалий машғулот, 20 соат лаборатория ишларига тақсимланган. Юқорида айтиб ўтилган схемага асосан материалшунослик фанининг ишчи дастури муаллифлар томонидан тайёрланди. Фанга ҳафталик 6 соат вақт ажратилган бўлиб 1 семестрда 6 кредитни ташкил қилади.

Жадвал кўринишида қуйидагича ёзиш мумкин

Фан/ модуль коди Mat M 2006		Ўқув йили 2020- 2021	Семе стр 1	ECTS-кредитлар 6	
Фан/ модуль тури Мажбурий		Таълим тили Ўзбек/рус		Ҳафталик дарс соатлари 6	
1	Фanning номи	Аудитория машғулот- лари (соат)		Мустақил таълим (соат)	Жами юклама (соат)
	Материал- шунослик	90		90	180

Материалшунослик фанининг тавсифи: фани ўқитишдан мақсад-талабаларга материалшунослик ва конструкцион материаллар бўйича билимларнинг назарий асосларини, металл ва металмас материалларнинг тузилиши, уларнинг хоссалари, қотишмалар назарияси, қора ва рангли металллар, нометал материаллар, ҳамда металлларни термик ва кимёвий термик ишлов бериш, металлларни занглашини олдини олиш, конструкцион материалларни ишлаб чиқариш усуллари, уларнинг хоссаларини яхшилаш ҳамда деталлар тайёрлаш тўғрисида, металлларни пайвандлаш, кесиш ва кавшарлаш, кесиш ишлаш асослари, металмас материаллар ва улардан деталлар тайёрлаш технологиясига оид материаллар билан танишиб уларни амалиётга тадбиқ этиш кўникмасини ҳосил қилишдан иборат.

Фanning мақсади: талабаларга металл ва металмас материалларнинг тузилиши, уларнинг хоссалари, қотишмалар назарияси, қора ва рангли металллар,

нометал материаллар, ҳамда металлларнинг термик ва кимёвий термик ишлов бериш, металлларнинг занглашини олдини олиш, конструкцион материалларни ишлаб чиқариш усуллари, уларнинг хоссаларини яхшилаш ҳамда деталлар тайёрлаш тўғрисида асосий тушунчалар бериш, ўрганилган билимлардан технология фанини ўқитишда фойдаланишни ўргатиш.

Материалшунослик фанидан мавзулар рўйхати: Бу рўйхатда маърузалар бўйича 20 та мавзу, амалий машғулотлар бўйича 15 та мавзу, лаборатория ишлари бўйича 10 та мавзу, мустақил таълим бўйича 25 та мавзу киритилади. Масалан маъруза машғулотларида 1-мавзу: Материалшунослик ва конструкцион материаллар фанининг предмети ва вазифалари. Материалшунослик ва конструкцион материаллар фанининг ривожланиши ва технологик таълимдаги ўрни. Ўзбекистонда халқ хўжалигини ривожлантириш тўғрисидаги давлат режаларида янги конструкцион материалларни ишлаб чиқариш, мавжуд усуллари такомиллаштириш учун белгиланган тадбирлар. Материалшунослик ва конструкцион материалларнинг техникавий ва илмий фанлар, технологик ва политехник таълим билан боғлиқлиги...

Амалий машғулотлардан 1-мавзу: Темир цементит ҳолат диаграммаси. Fe-Fe₃C ҳолат диаграммасини ташкил этувчи структуралар билан танишиш ва қотишмаларнинг совитиш ҳамда киздириш эгри чизикларини қуриш орқали фазалар ўзгаришини таҳлил қилишни ўрганиш...

Лаборатория иши: 1-мавзу: Металлларнинг кристалланиш жараёнини ўрганиш. Тузнинг (кўрғошин, нитрий, калий, бихромат, ош тузининг) туйинган эритмаси олиниб, шиша пластинкага бир неча томчи томизилиб, микраскопда тузнинг кристалланиши кузатилади. Уларнинг шакли дафтарга чизилади ва ўрганилади.

Материалшунослик фанидан баҳолаш мезонлари: Кредитларни олиш учун талабалар: фанга оид назарий ва услубий тушунчаларни тўла ўзлаштириш, таҳлил натижаларини тўғри акс эттира олиш, ўрганилаётган жараёнлар ҳақида мустақил мушоҳода юритиш ва жорий, оралик назорат шаклларида берилган вазифалар ва топшириқларни бажариш, якуний назорат бўйича ёзма ишни топшириш керак бўлади.

Талабалар билимини баҳолаш Кириш назорати. Бу назорат тури модулга кириш мақсадида анкета- сўровномаси шаклида ўтказилади. Бунда талабаларга фанининг келажакдаги талабалар билан фаолиятида тутган ўрни, аҳамияти, фан мазмуни, фанни ўқитиш усуллари- га оид сўровлар ўтказилади, талабаларнинг фанни ўрганиш учун зарур бўлган дастлабки билимлари аниқланади, таклиф ва тавсиялар олинади. Ушбу сўровлар натижаси чуқур ўрганилиб фанни ўқитишни ташкил қилиш жараёнида зарур ўзгартиришлар киритилади [5].

Оралик назоратлар. Оралик назоратлар семестр давомида 2 марта ўқув машғулотлари давомида ўтказилади ва 1-10 ва 11-20 модуллар бўйича талабаларнинг бажарган ишлари ёзма шаклда жамланиб таҳлил қилиб баҳоланади.

Жами 15 та амалий (ва 10 та лаборатория машғулотининг ҳар бўйича ўзлаштириш натижалари 5

баллик тизимда баҳоланади ва жами 95 балл тўпланади, талабанинг дарслардаги фаоллиги ва иштирокига умумий 5 балл қўйилади. Умумий ҳисобда оралик назорат топшириқлари 100 баллик тизимда баҳоланади. Бухоро давлат университетида таълимнинг кредит тизими тўғрисида низомнинг 8-илласида баҳолашни конвертация қилиш келтирилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирининг 2018 йил 9-августдаги 19-2018-сонли буйруғига илова қилинган “Олий таълим муассасаларида талабалар билимини назорат қилиш баҳолаш тизими тўғрисидаги низом”га мувофиқ оралик назоратда фан бўйича етарли балл тўплаган талабалар якуний назоратга қўйилади.

Якуний назорат (чиқиш назорати).

Якуний назорат такдимот (ёки ҳамкорликдаги такдимот) шаклида ўтказилади. Талабанинг якуний назоратдаги ўзлаштириши 100 баллик тизимда баҳоланади унинг баҳолаш кўрсаткичи аниқланади. Якуний назорат баҳоси фан бўйича ўзлаштириш кўрсаткичини белгилайди.

Ўқитувчи фаннинг ўқиш натижалари сифатида соҳавий муаммоларни таҳлил қилиш, жамоада ишлаш, такдимот қилиш каби кўникмаларни қайд этган ҳолда, семестр давомида дарсларни фақат маъруза шаклида ўтказса ва семестр сўнгида талабаларни фақат тест шаклида имтиҳон қилса, бунда ўқиш натижалари, ўқиш юқламалари ва имтиҳон тури ўртасидаги номуносибликни кузатиш мумкин. Чунки, талабада соҳавий муаммоларни таҳлил қилиш кўникмаси маъруза ёки семинар шаклидаги дарсларда шаклланимайди. Талабаларда соҳавий муаммоларни таҳлил қилиш кўникмасини шакллантириш учун ўқитувчи улар билан мунтазам шундай турдаги машғулотларни ўтказиши зарур [2].

Таълим беришнинг интерфаол усуллари талабада мустақил ўқиш, танқидий фикрлаш, ўз билимларини муаммоларга қўллаш, мунозарага кириш, жамоада ишлаш каби кўникмаларни шаклланиши мумкин. Таълим фанларини ўрганиш учун модулли дастурларнинг бир қисми сифатида деярли ҳар қандай модул бўлиши мумкин. Уларнинг сони, қоида тарикасида, турли фанларнинг мавзу майдонларини тавсифловчи дидактик контент ҳажмига, шунингдек унинг алоҳида модулларга ажратилишига қараб белгиланади. Ўқув-услубий жиҳатдан турли фанларни ўрганиш дастурлари доирасида модулларнинг сони бир ёки бир неча ўқув даврига бўлинади [7].

Хулоса. Фан дастурини яратиш мураккаб жараён эмас. Лекин у ўқитувчини ўқув йили бошида бироз мулоҳазага чорлайди: у ўқитувчини семестр давомида ўз фани бўйича қилмоқчи бўлган ишларини олдиндан аниқ режалаштириб олишга, фан мавзуларини аҳамиятига қараб саралаб олишга ундайди. Талабаларни кўпроқ билим олишга, мустақил ишлашга, иктисодий ҳисоб-китоб қилишга ва вақтни тўғри тақсимлашга ўргатади. Шунингдек талаба ўзининг жамият олдидаги маъсулятини ҳис қилади. Энг муҳими фан ҳақидаги маълумотлар талабаларга семестр бошида такдим этилиши керак бўлади.

Адабиётлар

1. Каххаров С. К., Рахматов И. И., Мухамедов Ш. М. Особенности построения образовательного процесса на основе модульных технологий обучения в Узбекистане. // Вестник науки и образования. №18(96). Ч.2. сентябрь 2020. –С. 33-36.
2. Рахматов И. И., Мухамедов Ш. М. Олий таълимда кредит модул тизимидан фойдаланишнинг илмий асослари. Тошкент давлат педагогика университети илмий ахборотлари. Илмий назарий журнал, 6-сон. 2020. 85-89-б.
3. Рахматов И. И., Мухамедов Ш. М. Организация системы модульно-кредитного обучения в техническом ВУЗе. «Инновацион ғоялар, ишланмалар амалиётга: муаммолар ва ечимлар» мавзусида масофавий онлайн Халқаро илмий-амалий анжуман материаллари. –Андижон: 2020. 27-28 май. 122-125-б.

4. Ёринов В. “Ўзбекистон Республикаси олий таълим муассасаларида ECTS кредит-модуль тизими”. Асосий тушунчалар ва қоидалар. 10 август 2020.
5. Усмонов Б.Ш. Хабибуллаев Р.А. “Олий ўқув юртларида ўқув жараёнини кредит-модуль тизимида ташкил қилиш”. Ўқув қўлланма. –Тошкент: 2020.
6. Мухамедов Ш. “Таълимнинг кредит-модуль тизимини Ўзбекистон олий таълимида қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари”. КарДУ хабарлари. 2020 № 4. 183-186-б.
7. Mazhidovich M.S. (2020). The modern educational process based on credit module learning technologies. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 8 (12), Part III, 78-84.

РЕЗЮМЕ

Мақолада ҳозирги таълим тизимининг долзарб вазифаларидан бири таълимни жаҳон андозаларига мослаштириш ҳақида фикр юритилган. Таълим тизимига Европа стандартлари асосида кредит-модуль тизимини жорий қилиш йўллари баён қилинган. Олий таълимда кредит-модуль тизимини технология фани ўқитувчиларини тайёрлашда қўлланиладиган методлар шу жумладан техникавий фан Материалшунослик дастурини тузиш кетма-кетлиги келтирилган. Фан дастурини тузишда унинг ўзига хос хусусиятлари иноватга олинган. Кредит-модуль тизимини олий таълимда қўллашнинг афзалликлари ҳам баён қилинган ҳамда тавсиялар берилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается, что одной из актуальных задач существующей системы образования является приведение образования в соответствие с мировыми стандартами. Описаны пути внедрения кредитно-модульной системы в систему образования на основе европейских стандартов. Методики, применяемые при подготовке учителей технологий по кредитно-модульной системе в высшей школе, в том числе последовательность разработки программы материаловедения. При создании научной программы учитывались её особенности. Также описаны преимущества кредитно-модульной системы в высшем образовании и даны рекомендации.

SUMMARY

The article considers that one of the urgent tasks of the existing education system is to bring education in line with world standards. The ways of introducing a credit-modular system into the education system based on European standards are described. Methods used in the training of technology teachers according to the credit-modular system in higher education, including the sequence of developing a materials science program. When creating a scientific program, its features were taken into account. The advantages of the credit-modular system in higher education are also described and recommendations are given.

ИХТИСОСЛАШТИРИЛГАН УМУМТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ КАСБИЙ КОМПЕТЕНТЛИГИНИ ЎЗЛУКСИЗ РИВОЖЛАНТИРИШ

Х.С.Оғасев – мустақил тадқиқотчи

Бухоро давлат университети

Таянч сўзлар: модернизациялаштирилган таълим, илмий-методик тайёргарлик, таълим мазмуни, инновацион фаолият, технократик ёндашув, касбий маҳорат, педагогик фаолият.

Ключевые слова: модернизированное образование, научно-методическая подготовка, содержание образования, инновационная деятельность, технократический подход, профессиональные навыки, педагогическая деятельность.

Key words: modernized education, scientific and methodological training, educational content, innovative activity, technocratic approach, professional skills, pedagogical activity.

Жамиятнинг маънавий-маданий, иқтисодий ҳаёти ва меҳнат бозорининг тараққиёт талабларига мос равишда ривожланиб бориши, жамият тараққиётнинг жадаллашуви, ахборот муҳитининг глобаллашуви, таълим-тарбия тизимини замон талаблари асосида модернизация қилиш, ёшларни жисмоний ва маънавий соғлом инсонлар қилиб тарбиялаш, педагог ходимларнинг касбий маҳоратини такомиллаштиришни талаб этмоқда.

Мухтарам Президентимиз Ш.Мирзиёев таъкидлаганларидек “Ҳаммамизга аёнки, тараққиётнинг тамал тоши ҳам, мамлакатни қудратли, миллатни буюк қиладиган куч ҳам бу – илм-фан, таълим ва тарбиядир. Эртанги кунимиз, Ватанимизнинг ёруғ истикболи, биринчи навбатда, таълим тизими ва фарзандларимизга бераётган тарбиямиз билан чамбарчас боғлиқ”. Шу нуқтаи назардан бугунги кунда мамлакатимизда халқ таълим тизимидаги ислохотлар дунё даражасига интилар экан, ўқитувчиларимиз ҳам ривожланган мамлакатларда эътироф этилган таълим меъёрлари даражасига эга бўлишлари лозим. Маълумки, халқаро таърибада ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ўзлуksиз ривожлантириш механизмлари такомиллашиб бормоқда. Жаҳоннинг ривожланган мамлакатлари Финляндия, Франция, Буюк Британия, Германия, АҚШ, Жанубий Корея, Япония, Хитой каби давлатларда ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ўзлуksиз ривожлантириш инновацион ёндашувлар асосида амалга ошириб келинмоқда. Шу нуқтаи назардан, ихтисослаштирилган умумтаълим муассасалари ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ўзлуksиз ривожлантиришнинг мақсади, мазмуни, методлари ва унинг натижаларини қайтадан кўриб чиқишни тақоза қилади.

Ихтисослаштирилган умумтаълим муассасалари ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ўзлуksиз ривожлантириш технологиялари асосида фан ва ишлаб чиқаришнинг замон талабларига жавоб берувчи янги таълим парадигмаларини яратиш, ўқитувчиларнинг касбий маҳоратларини оширишнинг замонавий шаклларида амалда фойдаланиш, масофавий таълимнинг илмий асосларини такомиллаштириш, ўқув материалларини ўзлаштиришга бўлган мотивацияни ошириш, ўқитувчиларни замон талаблари асосида касбий маҳорати ва фаолият самарадорлиги мунтазам ошириб боришни талаб этмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947 сонли Фармони ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги “Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим – тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6108-сонли Фармонларида ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги “Таълим тарбия тизимини янада такомиллаштиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4884-сонли қарорларида бир қатор вазифалар белгилаб берилди. Ушбу устивор вазифаларни амалга оширишда ихтисослаштирилган умумтаълим муассасалари ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ўзлуksиз ривожлантиришни такомиллаштириш ҳамда амалиётга татбиқ этишни ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан илмий асослашда қуйидаги вазифаларни ҳал этилиши зарур деб ҳисоблаймиз:

- модернизациялаштирилган таълим шароитида ўқитувчиларнинг касбий, илмий-методик тайёргарлиги